DOCUMENT RESUME

ED 335 967 FL 019 680

AUTHOR Heltoft, Lars
TITLE Verb-Second-Analysen--Et Svar fra Diderichsen--Traditionen (Verb-Second-Analysis--An Answer from Diderichsen--Tradition). ROLIG-papir, 39.
INSTITUTION Roskilde Univ. Center (Denmark).
REPORT NO ISSN-0106-0821
PUB DATE 86
NOTE 30p.
AVAILABLE FROM ROLIG, Roskilde Universitetscenter, hus 03.2.4, Postbox 260, DK-4000, Roskilde, Denmark.
PUB TYPE Viewpoints (Opinion/Position Papers, Essays, etc.) (120) -- Information Analyses (070)
LANGUAGE Danish

EDRS PRICE MF01/PC02 Plus Postage.
DESCRIPTORS Foreign Countries; *Language Typology; *Linguistic Theory; Models; Structural Analysis (Linguistics); Syntax; Uncommonly Taught Languages; *Verbs
IDENTIFIERS *Germanic Languages

ABSTRACT

In an anniversary tribute to Paul Diderichsen, this report suggests that the theories and analyses put forth by Diderichsen in 1935 are central to both the general and empirical research on the Germanic languages. Particular emphasis is placed on the proposal to analyze the "verb-second-analysis" phenomenon in Germanic languages. Diderichsen's theoretical and methodological starting point--and his typological description model--can still be used to put these analyses in a critical light. (VWL)

****
* Reproductions supplied by EDRS are the best that can be made *
* from the original document. *
****

ED335967

"PERMISSION TO REPRODUCE THIS MATERIAL HAS BEEN GRANTED BY

Heltoft

TO THE EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)."

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)

☑ This document has been reproduced as received from the person or organization originating it.

☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality.

• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy

ROLIG papir

Lars Heltoft

Verb-second-analysen - et svar fra Diderichsen-traditionen

39 86

Roskilde UniversitetsCenter
Lingvistgruppen

FL019680

BEST COPY AVAILABLE

ISSN 0106-0821

ROLIG-papir 39
Roskilde Universitetscenter
Lingvistgruppen

Lars Heltoft

Verb Second-analysen - et svar fra Diderichsen-traditionen

Foredrag holdt på det 9. nordiske lingvistmøde, Stockholm, 9.-11.1. 1986

ROLIG-papir is a series of working papers written by members of ROLIG, the linguistic circle of Roskilde University Center, and others. Readers are invited to comment on or criticize the papers. The papers are available from ROLIG, Roskilde Universitetscenter, hus 21.2, Postbox 260, DK-4000 Roskilde, Denmark.

Roskilde Universitetscenter
april 1986

V/2-analysen - et svar fra Diderichsen-traditionen.

Lars Heltoft

Det er nu 50 år siden Paul Diderichsens sætningsskema blev offentliggjort - i 1935 på Det 8. nordiske Filologmøde i København, og året efter for et større publikum (Diderichsen 1936). Mit indlæg her er en jubilæumsartikel i den forstand at jeg stadig mener Diderichsens grundsynspunkter og analyser er centrale for både den almene lingvistik og for den empiriske udforskning af de germanske sprogs ledstillingsforhold.

Jeg skal specielt fokusere på de forslag til analyse af 'Verb-second' (V/2)-fænomenet i germanske sprog, som er blevet fremsat inden for EST- og GB-teorien (Koster 1975, denBesten 1977/83, Platzack 1983, 1985a,b,c). Diderichsens teoretiske og metodiske grundsynspunkter - og hans topologiske beskrivelsesmodel - kan stadig sætte disse analyser i kritisk lys.

1. Topologisk og syntaktisk analyse: maksimaludfyldnings-princippet.

Det metodologiske grundsynspunkt i Diderichsens grammatiske teori er den konsekvente adskillelse mellem logisk (syntaktisk) og topisk analyse. Der er en vidtgående overensstemmelse mellem syntaktiske kategorier og deres placeringer, men der findes også rækkefølgefænomener hvor et leds placering er unormal, dvs. ikke svarer til leddets placering i umarkerede eksempler. Velkendte eksempler er placering af indholdsled (verbalkomplementer) i fundamentfeltet og placeringen af negative NPer i adverbial-positioner. Jeg skal derfor vælge et andet, nemlig placeringen af hv-led i spidsen af almene relativsætninger og spørgesætninger.

Skellet mellem topologisk og syntaktisk analyse er klart trukket i Diderichsens disputats Sætningsbygningen i Skaanske Lov (1941).

Jeg skal eksemplificere det med analysen af et gammeldansk eksempel som følgende skånske:

(1) Æltir man ræf i graf mæth hundum ofna hvas marco ællar j
'Driver en mand en ræv i (ræve-)graven med hunde, på hvis

hægnathe scoge sum thæt ær. graui vp ræf thæn ær æltir.
mark eller i indhegningsskov som det (end) er, (så) må

oc nyti væl.
den der jager, grave ræven op, og drage god nytte af den'

Diderichsen taler her om "(..)Sætninger med hua sum, hvat sum, huilkin, der i Henseende til Ordstilling behandles som om hua var Korrelat, sum Bisætningsindleder(..)"(1941:60). Pointen er at leddet ofna huas marco topologisk behandles som et led i den styrende sætning. Ledsætningen begynder med sum.

Et andet eksempel på placering af hv-led: I moderne dansk ser der ud til at være en tendens til at hv-led i afhængige spørgesætninger topologisk attraheres til matrix-sætningen. Dette fænomen giver anledning til problemer i tegnsætningspraksis, i dansk sprogrigtighedsdiskussion taler man om det såkaldte 'idiotkomma'. Følgende eksempler afviger således fra de officielt gældende interpunktionsregler:

(2) Jeg ved ikke hvilken af de tre muligheder, du vil foretrække

(3) I studieordningen fastsættes regler om:
1) hvilke faglige elementer, der indgår i uddannelsen (..),
2) hvilke faglige forudsætninger fra ungdomsuddannelserne, der er lagt til grund for uddannelsen(..), samt angivelse af hvornår i uddannelsen, suppleringen senest skal være dokumenteret. (Humanistbekendtgørelsen, § 26)

I (2) opfører hvilken af de tre muligheder sig topologisk som et led i matrixsætningen, mens det syntaktisk er objektet i den indlejrede sætning, sammenlign:

(4) Jeg kender ikke den første af de tre personer, du nævnte

I (1) er kommaet ud fra gældende (konservative) interpunktionsregler anbragt forkert fordi det ikke følger den syntaktiske sætningsgrænse. 'Idiotien' i tegnsætningen i (1) består i at sprogbrugerne følger en anden lingvistisk realitet, nemlig den topologiske sætningsgrænse.

Det er ikke her stedet til at gå ind i en detaljeret argumentation for denne analyse; jeg skal begrænse mig til hovedargumentet som samtidig er en illustration af den topologiske analyses metodologiske grun princip, maksimaludfyldningsprincippet.

Diderichsen skriver (1943): 'Die topische Analyse kann nicht von ganz kurzen Sätzen ausgehen'. Man må tværtimod tage udgangspunkt i omfattende eksempler hvor leddenes relative placeringsmuligheder bliver synlige. I forhold til (2) er et anvendeligt maximaleksempel (5):

(5) Jeg ved ikke hvilken af de tre muligheder, som du vil foretrække

Eksempler med som i denne position regnes i konservativ norm for fejl, men typen findes nu både i akademisk og administrativt skriftsprog, og som syntaktisk fænomen har den altså gammel hævd i sproget: Et hv-led behandles som topologisk led i matrixsætningen. [1]

Når der er grund til at opholde sig ved disse principper i denne sammenhæng er det fordi V/2-analyserne inden for EST- og GB-teorien netop ikke respekterer dem: Som det skal vise sig får det også konsekvenser for holdbarheden for dansk (og formentlig også for de øvrige skandinaviske sprog) af de analyseforslag Koster, den Besten og Platzack har publiceret (Koster 1975, den Besten 1977/1983; Platzack 1983, 1985a,b,c).

Her kan der kun blive plads til et kort resume af disse analyser: Der tages udgangspunkt i ledsætningens struktur og rækkefølge.

Hovedsætningens V/2-placering deriveres transformationelt, i EST-teoriens nyeste versioner ved move-alpha, der flytter det finitte verbum fra V (V/INFL i Platzacks teori) til COMP-positionen:

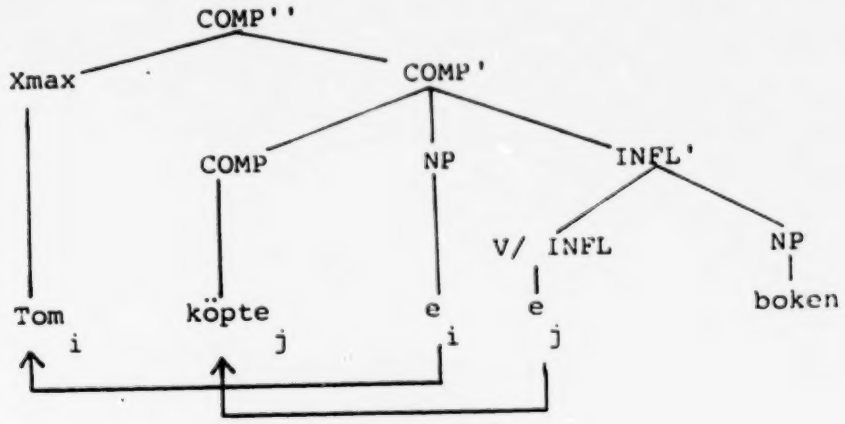

Jeg gengiver her Platzacks teori hvor S er et hypotagme ('S is a headed category'), men min argumentation i det følgende forudsætter ikke specielt denne forståelse af S.

Vanskelighederne for denne analyse ligger - skal det vise sig - i at der ikke kan argumenteres empirisk for nogen COMP-position umiddelbart til venstre for subjekt-NP-positionen. Herudover er min pointe at vise nødvendigheden af en konsekvent adskillelse af en konsekvent adskillelse af topologisk og syntaktisk analyse. Det er netop denne uklarhed i EST, både teoretisk og metodologisk, der ligger bag vanskelighederne for V/2-analysen.

2. Diderichsens sætningsskema - i dets maksimale form.

Diderichsens sætningsskema er velkendt i dets pædagogiske normalform (Diderichsen 1946, Erik Hansen 1964, 1977):

F / v n a / V N A (Hovedsætning)
k / n a v / V N A (Ledsætning)

som eksemplificeret i

F / v	n	a	/ V	N	A
(6) Hun / har	(-)	vist aldrig	/ glemt	paraplyen	her

k / n	a	v	/ V	N	A
(7) at / hun	vist	har	/ glemt	paraplyen	her
	aldrig				

Platzack foreslår ud fra sin V/2-analyse, at sætningsskemaerne reduceres til ét skema, idet hovedsætningens v og ledsætningens k antages at være samme position:

F	v/konj	s	a	vV	S	A
Vem	har	-	aldrig	läst	den här boken?	-
Vem	som	-	aldrig	har läst	den här boken	
Erik	köpte	-	inte	-	boken	
-	att	Erik	inte	köpte	boken	

Ideen er glimrende. Vanskeligheden ligger i at på de præmisser sætningsskemaet er opstillet - kan v og k ikke vises at være samme position. Sætningsskemaets pædagogiske normalform er ikke nogen maksimalformel, det indeholder ikke de positioner der overhovedet er forudsætningen for at diskutere reduktionen af k og v til én plads.

I det følgende opstiller jeg - som forudsætning for kritikken af V/2-analysen - det maksimale antal positioner i danske hoved- og bisætninger, og viser hvorledes man ad den vej kan realisere Platzacks idé: at reducere skemaerne til ét.

Også hos Diderichsen finder man i realiteten en anden maksimalform end normalformen. Diderichsens maksimalform kan rekonstrueres ved hjælp af spredte paragraffer i Elementær Dansk Grammatik (Diderichsen 1946(1968)) - og ser sådan ud:

k / F / v a n a / V N A / T

k / a / n a v / V N A / T

eksemplificeret ved (8) og (9) (hvor kun fundamentfelt og neksus-felt analyseres):

F / v a n a / ...

(8) I Købstæderne / har sædvanligvis hvert Hus(-)/ en lille Have

F / v a n a / ...

(8) I købstæderne / havde dengang hvert hus normalt / en lille have

Og for ledsætningsskemaet ved (10) og (11):

k / a / n a v /

(10) Hvis / ingen ferie / jeg (-) får / (bliver jeg vanvittig)

k / a (a+a) / n a v /

(11) Når / så oveni / jeg ingen får / (så sætter jeg grænsen) ferie

Så vidt Diderichsens faktiske maksimalskema.

End ikke denne version af skemaet viser imidlertid det maksimale antal positioner i danske sætninger. Det viser sig at der også i ledsætninger er to adverbialpositioner foran subjektet: den ene svarende til hovedsætningers fundamentposition, den anden til positionen for sætningsadverbialer umiddelbart efter finittet.

(12) Hvis nu - ingen ferie / jeg må / få
(13) - Nu må som sædvanlig / kun lektorerne - / få fri

Maksimaleksempler for disse sætninger er (14) og (15):

(14) Hvis nu (at) ingen ferie / jeg må / få
(15) (at) nu må som sædvanlig / kun lektorerne / få fri

hvor (14) er et eksempel på det såkaldte 'pleonastiske' at i talesprog, sociolekter og dialekter (se nedenfor), og (15) er et eksempel på at-sætning med hovedsætningsordstilling. I begge tilfældene er at optionelt.

Eksistensen af en adverbialposition i ledsætninger både umiddelbart efter konjunktionalet og umiddelbart foran subjektet, er centrale for reduktionen af skemaerne til ét. Adverbialpositionen efter konjunktionen svarer på det positionelle niveau til fundamentpositionen i hovedsætninger, mens adverbialpositionen før subjektet svarer til a-positionen i hovedsætninger efter V (jf. (9)).

Jeg vil derimod antage at (14) og (15) har forskellig feltstruktur: Adverbialpositionen i ledsætningsspidsen bør næppe kaldes for en fundamentposition: NPer kan normalt ikke stå der, og selv inden for kategorien af frie adverbialer synes der at gælde (uudforskede) restriktioner på udfyldningsmulighederne: Det er især visse sproghandlingsadverbialer (spec. med tekstuel funktion: så, nu, derfor, oveni, ydermere o.a.; og negative led), man finder der, men ikke uden videre fx deiktiske eller kalendriske tidsadverbialer.

(16) * Når nu (at) ingen ferie jeg må få
(17) * Hvis på fredag jeg ingen fridag må få

Propositionelle adverbialer ser ikke ud til at kunne forekomme i denne position: I (16) kan nu ikke fortolkes som tidspunktet for ferien (adverbial i det indlejrede VP (få)), og (17) kan kun forstås som tilladelsens tid, ikke som tidspunktet for fridagen.

Også herved adskiller positionen sig funktionelt fra fundamentpladsen i hovedsætninger. Jeg vil antage at der ikke er tale om et egentligt fundament, men om en adverbialposition til konjunktioner (og de modalitetsmarkører der kan stå på samme plads som konjunktionalerne, se nedenfor). Eksemplerne (14) og (15) stemmer overens i positioner, men ikke i feltstruktur:

(14') Hvis nu // at ingen ferie // jeg må / få
(15') at // nu / må som sædvanlig // kun lektorerne / få fri

Hovedargumentet for opstillingen af positionerne kommer fra eksistensen af hvad man i dansk sprogrigtighedsdiskussion har kaldt 'det pleonastiske at' , en talesproglig, dialektal (ømål) og lavsociolektal anvendelse af at som 'overflødig, anden konjunktion'. Fænomenet er beskrevet af Erik Hansen (1983) og af mig selv (Lars Heltoft 1986, in press). Det foreligger i eksempler som:

(18) Mon ikke at vi kunne få startet en slags indsamlingskomité?
(19) Hvis ingen ferie at jeg får i år, bryder jeg sammen
(Begge eks. efter Erik Hansen 1983)
(20) En Kæfert som a' ingen ku' hitte ud a'
(Storm P., efter Aage Hansen 1967)
(21) Pæ Olen (..) raved yd i Loften etter noved som int a der vo, aa han vild' sie noved som int a han ku' faa frem.
(Sjællandsk, Odsherred, efter Erik Hansen 1983)

Den detaljerede analyse af denne type følger nedenfor (afsnit 5). Men først nogle problemer i Platzacks analyse af denne type.

3. Platzacks dobbeltkonjunktionalanalyse.

Før jeg går nøjere ind på det reviderede sætningsskema, har jeg nogle kommentarer til Platzacks dobbeltkonjunktionalanalyse. Det

pleonastiske at er også nævnt i Platzack 1983b, hvor det bruges som argument for at der er 2 COMP-knuder i sådanne sætninger.

Platzacks svar på maksimaleksempler som (10), (11), (25) er en udvidelse af strukturen til et træ med to COMPs, et ydre og et indre. Denne struktur er i forvejen nødvendig på grund af eksistensen af ledsætninger med hovedsætningsordstilling som

(22) Det er klart at arbejde gider han ikke

der hos Platzack forstås som analog med (23)-(25)

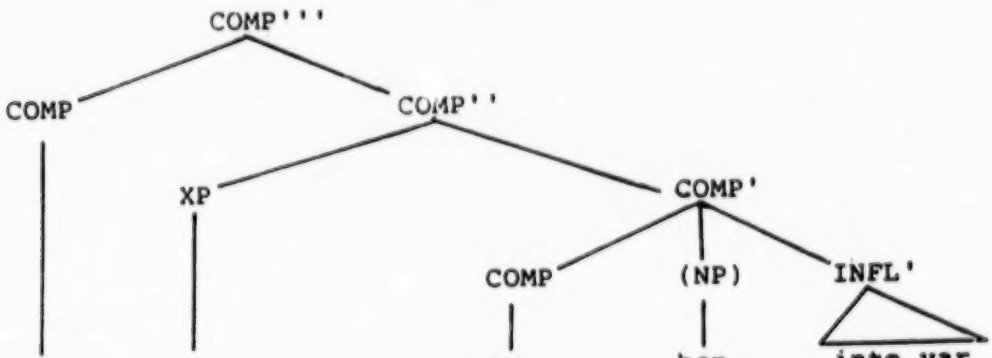

(23)	som		om	han	inte var sjuk
(24)			om verkligen	han	inte var hemma
(25)	om	ikke	at	vi	havde set Ole
(26)	at	arbejde	gider	han	ikke
(27)	hvis	ingen penge		du	har

(Platzack 1983b:57, med mine og Diderichsens eksempler indføjet for (26) og (27)s vedkommende. Holdbarheden af selve denne struktur står ikke på dagsordenen).

Idéen synes at være at konjunktioner i styrede ledsætninger står i det indre COMP, mens ikke-styrede ledsætningers konjunktion-

aler er ydre COMPs. Jeg mener ikke denne analyse kan holde og Platzacks egne eksempler er ikke overbevisende:

En ortografisk praksis (Som om skrives i to ord) gøres til et argument for at der er tale om to complementizers. En topologisk argumentation ville her have vist at de to formodede COMPs kan skilles af et led på positionen imellem (XP). Men det er garanteret umuligt, både på dansk og svensk.

Diderichsens adverbialposition i ledsætningsspidsen (verkligen, eks. (24)) tolkes som flytning til COMP. Inden for det diderichsenske paradigme ville en sådan tolkning have forudsat dels at man kunne vise at om verkligen enten er en kompleks konstituent, eller at det er rekursiv forekomst af en og samme ledtype. Jeg antager at der er tale om en kompleks konstituent (Verkligen behandles syntaktisk som adverbial til om), men det er som (18) viser for dansk, det ydre COMP. Der kan ikke findes maksimaleksempler hvor om er det indre COMP.

I modsætning til (23) og (24) er (25) (Platzacks eksempel på det pleonastiske at i dansk) et maksimaleksempel i Diderichsens forstand, ligesom (26) og (27) er det. Disse eksempler kunne ved første øjekast se ud til at være argumenter for at der kan være to COMPs i hver sætning, selv om det er tydeligt at om - imod Platzack - er en ydre konjunktion.

At-sætninger som

(28) Det er nu klart, at ingen ekstra midler vi kan få
(29) Det er nu klart, at vi ingen ekstra midler kan få
(30) Det er nu klart, at vi kan ingen ekstra midler få

kan uden modsigelse tolkes som det ydre COMP, på grundlag af maksimaleksemplet (30). Egentlige maksimaleksempler for (28) har jeg ikke fundet. De ville være af typen (31)

(31) at ingen ekstra penge fra foreningen at vi kan få

men acceptabiliteten og forekomsten af dem tør jeg ikke tage stilling til.

I det følgende skal jeg gennemarbejde disse eksempler på Diderichsenske præmisser og

1) opstille en maksimalform for sætningsskemaet, som fastlægger det 'pleonastiske' ats position.

2) gennemføre en analyse af det pleonastiske at der viser at der ikke er tale om nogen complementizer og - inden for klassisk grammatisk terminologi - ikke tale om nogen konjunktion.

4. Feltinddelingen i Diderichsens model.

En hovedsvaghed i Diderichsens sætningsskema er feltinddelingen. Jeg har andetsteds argumenteret for at ændre feltinddelingen, så den afspejler ledstillingens syntaktiske og semantiske funktioner: 1) identifikation af sætningsleddene: subjekt, indirekte objekt, direkte objekt osv. og 2) angivelse af illokutionær værdi (Lars Heltoft 1986, in press).

SKEMA I: FINIT V PÅ 2. PLADS.

ml//	Modalitetsfelt		//	Neksusfelt			/	Indholdsfelt		
//	F	/ m2 a2	//	n	a3	v	/	V	N	A
-	// Hun	/ har -	//	-	vist aldrig	-	/	glemt	para- plyen	her
-	// Nu	/ må -	//	jeg	igen ingen ferie	-	/	få	-	-
-	//I køb- stæder- ne	/ hav- de tid- lig- ere	//	hvert hus	nor- malt	-	/	-	en lil- le have	-
at	//arbej- de	/ gider -	//	han	ikke	-	/	-	-	-
	//I Mex- ico	/ kan jo	//	især Dan- mark	nemt	-	/	få	proble- mer	med den tynde luft
-	// Her	/ vil nemt	//	en 3-4 spil- lere	-	-	/	kunne miste	deres plads	-
som	// -	/ vilde -	//	den	-	-	/	danse	-	-

Denne ændring af skemaets feltgrænser tager udgangspunkt i de modalitetsmæssigt umarkerede ledsætninger. Den fjerner det oprindelige feltskemas rækkefølge vna i neksusfeltet og gør SVO-rækkefølgen til den basale, både i neksusfeltet og i det nyop-rettede modalitetsfelt: Feltinddelingen respekterer nu at det tekstuelt umarkerede subjekt altid står foran det finitte verbum: Subjektets karakteristiske plads er med denne feltinddeling

blevet en tekstuelt umarkeret position, og når det finitte verbum står på modalitetspladsen m, fastholder subjektet i deklarative sætninger sin umarkerede position foran verbet.
Hermed undgår man den falske generalisation i Diderichsens oprindelige skema, der ofte metaforisk betegnes 'fundamentfelts-opflytning'. Svagheden i denne regel er netop at den virker forskelligt på subjektet og på indholdsleddene.

I det oprindelige skema:

	tekstuelt markeret position	tekstuelt umarkeret position
subjekt	n	F
indholdsled (indir. obj., direkte objekt osv.)	F	N/A

I det reviderede skema er det derimod finittets placering i modalitetsfeltet der gør et subjekt på n tekstuelt markeret. Modalitetsfeltet er således feltet for det komplekse primære neksusled i deklarative sætninger.

I modalitetsfeltet placeres generelt led der udtrykker sætningens realitetsværdi. Der er to udtrykssystemer for modalitet (sætningens realitetsværdi: afsenderens fremstilling af indholdets forhold til virkeligheden):

a) Ledstilling: V/2-placering af finittet (deklarativ sætning). Hvis positionen før finittet ikke udfyldes, udtrykkes non-realis (spørgsmål eller betingelse).
b) Leksikalske størrelser på pladsen ml, den traditionelle konjunktionalplads. Se eks. nedenfor. Når modaliteten markeres leksikalsk, står finittet i neksusfeltet.

Herefter giver det ikke mening at tale om hovedsætnings- og ledsætningsordstilling. Der er derimod tale om to alternative udtrykssystemer for modalitet: et hvor ledstillingen udtrykker modaliteten (V/2), og et umarkeret (ledstillingen er neutral over for modalitet), hvor modaliteten angives leksikalsk. Det umarkerede udtrykssystem gengives i et skema med de samme positioner som det markerede udtrykssystem, kun feltinddelingen (og dermed ledstrukturerne) er forskellige: Det umarkerede skema har intet fundament, men i stedet en adverbialposition til pladsen ml.

SKEMA II: UMARKERET LEDSTILLING.

1. Mod.felt		// 2. mod.felt		// Nexusfelt			/ Indholdsfelt		
m1	a1	// m2	a2	// n	a3	v	/ V	N	A
Mon	ikke	//(at)	-	// vi	-	kun-ne	/ få star-tet	en ko-mité?	-
Gid	så	//(at)	-	// du	-	får	/ -	heldet	med dig
Hvis	ingen penge	//(at)	-	// du	-	kan	/ hæve	-	i dag
Når	nu	//(at)	ingen ferie	// jeg	-	må	/ få	-	-
(at)	// der	/ havde	jo	// Peter	-	-	/ siddet	-	hele dagen
m1	// F	/ m2	a2	// n	a3	v	/ V	N	A

Under stregen er hovedsætningsskemaet opstillet til sammenligning: Det er de samme positioner, men feltstrukturen afviger.

5. Analysen af det pleonastiske at.

Også denne del af analysen er gennemført mere detaljeret i Lars Heltoft 1986. Det centrale punkt er at positionen m2 (svarende til det 'indre' COMP) kan udfyldes med et paradigme der består af finitte verber og at. Ingen anden traditionel konjunktion kan gennem maksimaleksempler vises at stå på m2-pladsen. Alle andre konjunktionaler står på m1.

Det pleonastiske at har intet semantisk indhold - i modsætning til konjunktionaler i øvrigt, og det angiver således hverken en semantisk relation mellem sætninger, eller en illokutionær værdi.

Det synes derimod at have to rent formelle funktioner: dels at markere det finitte verbums potentielle position i modalitetsfeltet, og i og med at det finitte verbum markeres som fraværende, henvises der til eksistensen af en anden størrelse i konteksten (nl. på m1-pladsen) som udtryk for modaliteten. I Hjelmslevs terminologi (1943:65) kan man tale om et konnektiv, dvs. en størrelse hvis funktion er at markere at en bestemt relationssammenhæng foreligger.[2]

Funktionen som pladsmarkør har sin nærmeste analogi i det formelle ders funktion som subjektpladsmarkør i der-konstruktioner. I subjektløse sætninger, og i sætninger hvor subjektet topologisk behandles som et ikke-subjekt, udfyldes subjektpositionen med der, i de fleste tilfælde obligatorisk.

(32) Er der da ikke kommet noget svar endnu ?
(33) Hvem af dem mon (der) kommer først? (subj. tv. for m1)

Kan man ikke forklare at på m2 som en konjunktion, kan man til gengæld gå den anden vej og forklare det topologisk konjunktionale at som et konnektiv med funktion som pladsmarkør, dennegang for modalpartikler og semantiske konjunktionaler på m1. At er her ligeledes optionelt, og der er ikke kommutation mellem (34) og (35) her nedenunder:

(34) (Det er trist) han ikke gider arbejde
(35) (Det er trist) at han ikke gider arbejde

Her er at topologisk et konjunktional, men det er semantisk tomt, det angiver ikke hverken relation eller illokutionær værdi, men at-sætningers realitetsværdi bestemmes af matrixsætningens verbum (faktivt eller non-faktivt verbum, implikativt verbum osv.) 'Hovedsætningsordstilling' i at-sætninger er således kun mulig når den illokutionære værdi 'konstatering' er forenelig med det

styrende verbums semantik: Emotive verber og adjektiver i matrixsætningen kan således ikke forenes med hovedsætningsordstilling i komplementsætningen (Emotiver tager faktive at-sætninger), mens neustiske verber og adjektiver kan:

(36) * Det er trist at arbejde gider han ikke
(37) Det er klart at arbejde gider han ikke

Også når at står på m1, er der tale et konnektiv: signalet for eksistensen af en størrelse i konteksten (her den sætningseksterne) hvorfra realitetsværdien fastlægges.

6. Den metodologiske kritik: resumé.

En del af problemerne i Platzacks og hans forgængeres analyser stammer således fra en manglende overholdelse af Diderichsens metodologiske grundprincip: maksimaludfyldningsprincippet. Respekterer man dette princip, træder den centrale vanskelighed frem: Det kan ikke vises at der er en COMP-kategori, eller COMP-position, umiddelbart til venstre for det grammatiske subjekt. For svensk har Platzack ikke vist noget sikkert eksempel på det indre COMP, og for dansk er den eneste kandidat til det indre COMP det 'pleonastiske' at.

Men som semantisk tom størrelse er dette at ikke nogen indlysende kandidat hverken til rollen som 'head of S', eller - som den sædvanlige opfattelse af COMP er - som 'Specifier of S'.
Og man vil mangle en forklaring på at det er at og netop kun at der kan optræde.

Den transformationelle tilgangs vanskeligheder tager således udgangspunkt i temmelig korte sætninger, et forhold som kunne afspejle teoridannelsens forbillede i analyser af engelsk. COMP-knuden til venstre for NPsubj. synes at være en arv fra EST-analyser af engelsk, mere end et resultat af analysen af V/2-sprogenes struktur. Kosters og den Bestens analyser var et stort

fremskridt i og med at de - som Diderichsen - opfatter V/2 som en placering uden for VP(prædikatet), men det næste skridt - opgivelsen af COMP-knuden til venstre for subjektet - tager man ikke.

Forstå dette ret: Kritikken udelukker ikke på den idé at man skelner mellem en indre og en ydre sætning, som Platzack i realiteten lægger op til at gøre, uden at det gengives i formaliseringen. Modalitetspladsen ml rummer konjunktioner og modalitetsmarkører, og disse kan udmærket hævdes at være en skjult oversætning, men det måtte i så fald vises på et andet analysetrin (i dybdesyntaksen eller i semantikken, alt efter hvordan den samlede teori ser ud). Den topologiske analyse skal derimod indfange positionelle ligheder og forskelle, fx mellem (38) (ledsætningen) og (39):

(38) Hvis nu at ingen ferie jeg må få, bliver jeg snart tosset
(39) - Nu må jo personalet igen ingen ferie - få

hvor der er tale om pladsmæssig identitet, men ikke om syntaktisk identitet: Og den syntaktiske forskel viser sig i en feltforskel.

7. Den teoretiske kritik.

Af endnu større betydning er Diderichsens insisteren på en skelnen mellem et topisk og et 'logisk' (dvs. kombinatorisk eller syntaktisk) analyseniveau.

Udviklingen af sporteorien inden for EST ser - set fra Diderichsens paradigme - ud som et forsøg på at løse problemerne i den topologiske beskrivelse, uden at indføre et særligt topisk analyseniveau. Der indføres ikke særlige topiske begreber (som fx felter og pladser) i teorien, men begrebet 'tom plads' erstattes med to andre, komplekse begreber: 1) tomme kategorier, dvs. knuder hvor der ikke genereres noget leksikalsk materiale i

basen, og 2) traces, dvs. knuder hvorfra basisgenereret leksikalsk materiale er flyttet transformationelt.

Dette fører til en ejendommelig flertydighed i tolkningen af de syntaktiske træer, der altså på én gang skal fungere som syntaktisk og topologisk begrebsapparat. Forgreninger i træerne (og de tilsvarende PS-rules) - bliver tvetydige, og deres betydning som enten syntaktisk kategori eller position fastlægges af det leksikalske materiales herkomst: basisgenereret leksikalsk materiale domineres af en kategori, mens flyttet leksikalsk materiale står på en position. Dette betyder igen flere ting, dels af generel teoretisk art, dels for holdbarheden af Platzacks analyse- og forklaringsforslag.

Det generelle teoretiske problem er at det ikke er muligt at interpretere trædiagrammerne som konstituentstrukturer, dvs. der er ikke længere tale om en opdeling af sætningen i dens bestanddele. En struktur som Chomskys

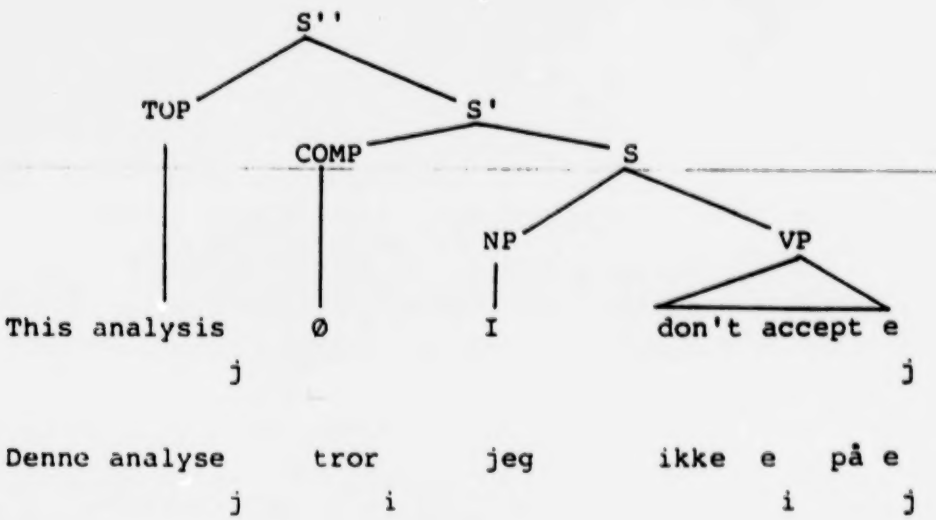

'består af' en født plads (TOP) der ikke kan være en kategori, men er landingsplads for leksikalsk materiale andetstedsfra. Den kan netop ikke tolkes som en kategori - allerede af formelle grunde - fordi der intet leksikalsk materiale kan genereres under den. Forgreningen S'' -→ TOP + S' er uden fortolkning idet TOP

er en position, mens S' består af COMP + S. S' er således heller ikke nødvendigvis en konstituent: COMP kan være uden basisgenereret leksikalsk indhold og bliver dermed en position. S' består i dette tilfælde af noget som er der + noget som ikke er der. (S er derimod altid en konstituent).

Vil man måske mene at dette er selve pointen i sporteorien, så har det i det mindste konsekvenser for de mulige flytninger og for de specifikke forklaringsforsøg. En af konsekvenserne er at man ikke længere kan have en generel regel move-alpha, der siger 'move anything anywhere'. Move alpha kan ikke flytte materiale [illegible]tegorier, det ville betyde en syntaktisk omdefinition af materialet. Og det vil sige at den ikke må indsætte materiale der hvor der i forvejen er basisgenereret materiale. Det betyder igen at en struktur som

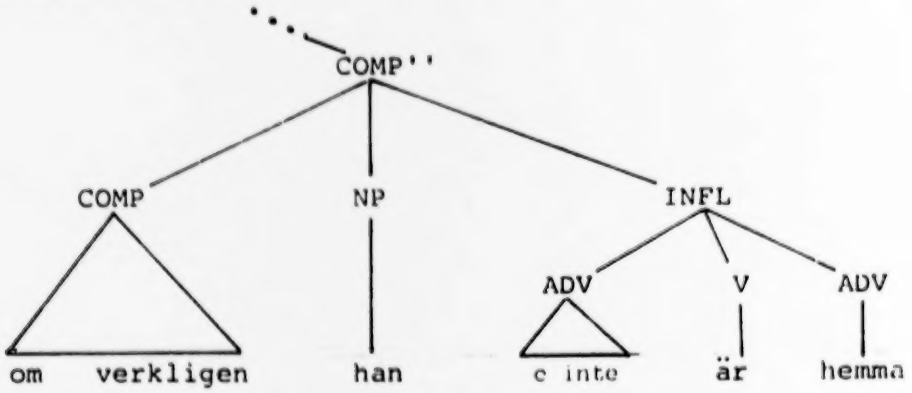

er meningsløs fordi relationen COMP - om (om ∈ COMP, kategoritilhørsforhold) er forskellig fra relationen COMP - verkligen (verkligen står på positionen COMP). Allerede af formelle grunde er dette meningsløst.

8. Afslutning.

Synsvinklen i min artiklen har været at argumentere for et specifikt topisk analyseniveau er nødvendigt. Her ligger Diderichsens force.

Hans force ligger derimod ikke på det syntaktiske område. Her er hans forudsætninger en uklar blanding af dansk traditionel grammatik, og Jespersen, Brøndal og Hjelmslev. Og i syntaksen er der ikke sket meget i dansk nationalgrammatik siden: Det er hovedsagelig topologiske og semantisk-pragmatiske fænomener der har været behandlet.

Jeg siger dette for at understrege at jeg egentlig ikke er ude efter at genoptage en tidligere diskussion i Danmark mellem transformationalister og Diderichsen-elever. Diderichsens skema er en rent positionel overfladesyntaktisk model, mens de transformationsgrammatiske ambitioner oftest har gået i andre retninger.

Sammenligninger mellem transformationsgrammatikken og Diderichsen har oftest haft form af påvisninger af 'tidlige generativistiske træk' hos Diderichsen (Teleman 1972, Basbøll 1976), hvor man hæf-ter sig ved især fundamentfeltet og den såkaldte fundamentfelts-opflytning, der tolkes som en foregribelse af transformations-begrebet. Teleman sammenligner sætningsskemaet med en kontekstfri frasestrukturgrammatik, men i det perspektiv udviskes forskellen mellem syntaks og topologi. [3]

En mere frugtbar sammenligning finder man i Thore Pettersons artikel Fria Adverbial (1983). Her gives sætningsskemaet gennem en sammenligning med Perlmutters filterbegreb (1971), en fortolkning som har metodologiske konsekvenser for det videre arbejde med denne model, specielt mulighederne for at simplificere den.

Min egen version af sætningsskemaet gennemfører ganske vist et langt stykke Platzacks idé, at reducere skemaerne til ét. Men jeg har ikke kunnet nå frem til nogen reduktion af antallet af positioner.

Pettersons pointe er at rækkefølgefænomener fastlægges i den grammatiske teori på to måder: enten ved hjælp af regler (der har generel karakter) eller ved hjælp af filter (der har ad hoc-

karakter). Det er naturligvis den grammatiske teoris opgave at forklare så meget som muligt ved regler, og reducere brugen af filter mest muligt.

I tekstuelt umarkerede sætninger fastlægges rækkefølgen mellem subjekt, verbum og objekt gennem regler: SVO-rækkefølgen findes overalt - også i indlejrede sætninger, infinitte neksus, mellem det indirekte objekt (der er logisk subjekt) og det direkte objekt (der er logisk objekt) etc.

Diderichsens sætningsskema er derimod i teoretisk henseende et filter. Det har ikke til opgave at redegøre for den umarkerede SVO-rækkefølge. Et par konkrete eksempler:

Diderichsens nominalfelt i indholdsfeltet behøver ikke underopdeles. Erik Hansen (1970) skelner mellem en plads Oi til indirekte objekt og en plads Od til det direkte objekt. Efter Pettersons tolkning af skemaet bliver dette altså overflødigt, der er allerede givet en regel for det.

Adverbialpladserne behøver ikke underopdeles i en præpositionsplads og en nominalplads for at redegøre for rækkefølgen mellem præposition og styrelse. Det er et særtilfælde af forholdet mellem V og O.

Filterets funktion er - på baggrund af den nuværende videnstilstand - at fastlægge adverbialernes positioner.

// F / m2 a2 // n a3 v / V N A

Denne formel - der i øvrigt er en kraftig simplifikation af adverbialforholdene i indholdsfeltet - fastlægger (udover feltgrænserne) adverbialernes positioner. Når vi har indholdsfeltet VNA er det ikke for at fastlægge forholdet mellem verbum og objekt, men for at placere adverbialerne til sidst.

Pointen: Vejen til en simplifikation af skemaet går ikke gennem formuleringen af enkeltapplikationer af move alpha, eller hvad

ens transformation(er) måtte hedde. Den går gennem en formulering af regler for adverbialernes placering, og det forudsætter igen en udvikling af hele teorien omkring adverbialer: en forståelse af karakteren af den konstituenter adverbialerne indgår i.
Nye begrebsdannelser, ikke nye formalismer.

1 Hertil kommer så en lavsociolektal tendens til at behandle alle hv-led som topologiske led i matrix-sætningen:

(1) Jeg ved ikke hvem som (at) der har vundet førstepræmien

Diderichsen analyserer sådanne hv-led som placeret på konjunktionalpladsen (ca. 40 år før Joan Bresnan). Selv vil jeg hævde at alle spørgende hv-led i ledsætningsskemaet placeres til venstre for den underordnede konjunktionalplads: Det gælder også såkaldte ledsætningsformede hovedsætninger:

(2) Hvem mon (der) har haft fingrene i min maskine?

Her er mon placeret på det underordnende konjunktionals plads, og hv-leddet følgelig på en plads til venstre for konjunktional-pladsen. Sammenlign skema II.

2 Hjelmslev taler om konnektiver som obligatoriske størrelser. Jeg kan ikke se nogen grunde til at de ikke også skulle kunne være fakultative - som det pleonastiske at.

3 Interessant nok overvejer Teleman også muligheden for at tolke sætningsskemaet som et positionsfilter, til forskel fra syntaksen som da bliver et rent relationelt analyseniveau (dependenser mellem syntaktiske kategorier). Se Teleman 1972:52.

Referencer:

Basbøll, H. 1976. Is an integration of Diderichsen's analysis of Danish sentences in a transformational-generative framework feasible?. In Karlsson, F. (ed.) Papers from the Third Scandinavian Conference of Linguistics, Hanasaari, 27-38.

Besten, H. den 1977 (1983). On the Interaction of Root Transformations and Lexical Deletive Rules. In Abrahams, W. On the Formal Nature of Westgermania, 47-131. John Benjamins: Amsterdam.

Diderichsen, P. 1941. Sætningsbygningen i Skaanske Lov. København. Universitetsjubilæets danske Samfunds Skrifter Nr. 327. Munksgaard: København.

Diderichsen, P. 1943. Logische und topische Gliederung des germanischen Satzes. In Diderichsen, P. Helhed og Struktur. Gad: København 1966.

Diderichsen, P. 1946 (1968, 3rd ed.). Elementær Dansk Grammatik. Gyldendal: København.

Diderichsen, P. 1964. Sætningsleddene og deres stilling - 30 år efter. In Helhed og Struktur. Gyldendal: København 1966.

Hansen, E. 1964. Sprogiagttagelse. Gjellerup: København.

Hansen. E. 1970. Sætningsskema og verbalskemaer. Nydanske studier og almen kommunikationsteori 2, 116-137. Akademisk: København.

Hansen, E. 1977. Dæmonernes port. Støttemateriale til undervisningen i nydansk grammatik. Reitzel: København.

Hansen, E. 1983. Det Pleonastiske At. En grammatisk-kritisk undersøgelse. Danske Studier. Akademisk: København.

Hansen, Aa. 1967. Moderne Dansk 1-3. Grafisk: København.

Heltoft, L. 1986. Topologi og syntaks. Nydanske studier og almen kommunikationsteori 16/17. Akademisk: København. (In press).

Hjelmslev, L. 1966(1943). Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse. Akademisk: København.

Koster, J. 1975. Dutch as an SOV-Language. Linguistic Analysis 1, 111-136.

Perlmutter, D. M. 1971. Deep Structure and Surface Structure Constraints. Holt, Rinehart and Winston: New York.

Petterson, Th. 1983. Fria adverbial. Divertimento con introduzione. Nydanske studier og almen kommunikationsteori 13, 41-74. Akademisk: København.

Platzack, C. 1983a. Germanic Word Order and the COMP/INFL Parameter. Working Papers in Scandinavian Syntax 2. Linguistics Department, University of Trondheim: Trondheim.

Platzack, C. 1983b. COMP, INFL, and Germanic Word Order. To be published in Koch Christensen, K. & Hellan, L. Topics in Scandinavian Syntax. Reidel: Dordrecht.

Platzack, C. 1985a. A Survey of Generative Analyses of the Verb Second Phenomenon in Germanic. Nordic Journal of Linguistics 1985/1. Universitetsforlaget: Oslo.

Platzack, C. 1985b. Diderichsens positionsschema och generativ transformationsgrammatik. To appear in Nydanske studier og almen kommunikationsteori 16/17. Akademisk: København.

Platzack, C. 1985c. The position of the Finite Verb in Swedish. To appear in Haider, H. (ed.) Verb Second Phenomena in Germanic Languages. Foris: Dordrecht.

Teleman, U. 1972. Om Paul Diderichsens syntaktiska modell. In Tre uppsatser om grammatik. Studentlitteratur: Lund.

1974

* 1. Utz Maas, Sprachtheorie
* 2. Per Aage Brandt, Om sprogets samfundsmæssighed
* 3. Lis Glebe-Møller, Ansatser til et opgør med den behavioristiske sprogundervisning

1975

* 4. Peter Harms Larsen, Papirer til 'Samtalens grammatik'
* 5. Lis Glebe-Møller, Hvilken slags fransk skal der undervises i i vore skoler?
Henning Silberbrandt, Fremmedsprogsindlæring og fagstruktur

1976

* 6. Frans Gregersen m.fl., Revideret udgave af introduktionen og kapitelindledningerne til antologien 'Klassesprog'
* 7. Ulf Teleman, How to be concrete in linguistics

1977

* 8. Ulf Teleman, (1) On causal conjunction in Swedish, (2) Språk och socialisation. Reflexioner över reflexioner, (3) Grammatikens tillstånd och behov
* 9. Hartmut Haberland, Review of Bente Maegaard et al., Matematik og lingvistik
* 10. Andrew Tolson, Approaches to language in cultural studies
Ulrich Ammon, Probleme soziolinguistischer Theoriebildung am Beispiel von Dialekt und Einheitssprache

1978

* 11. Ulf Teleman, Språkriktighet i och utanför skolan
* 12. Norbert Dittmar, Hartmut Haberland, Tove Skutnabb-Kangas and Ulf Teleman (eds.), Papers from the first Scandinavian-German symposium on the language of immigrant workers and their children. Roskilde 19-23 March 1978
* 13. Peter Harms Larsen, Tekst og tale - analyser og problemer
* 14. Niels Haastrup og Ulf Teleman, Svensk, dansk eller skandinavisk? En interviewundersøgelse af svenske læreres sproglige situation på et dansk universitet
* 15. Karen Risager (red.), Fremmedsprogsundervisning på RUC

1979

16. Karen Risager og Niels Haastrup (red.), Om anvendelse af sprogvidenskabelig viden i erhvervsfunktioner udenfor skolesystemet. Rapport fra den 4. konference i nydansk grammatik og sprogbeskrivelse
* 17. Hartmut Haberland and Tove Skutnabb-Kangas, Political determinants of pragmatic and sociolinguistic choices

1980

* 18. Hverdagsskrift i anledning af ROLIGs femårsjubilæum
* 19. Elisabeth Bense, Linguistische Theorie und Sprachunterricht
Hartmut Haberland, Status und Legitimation von Theorien der Sprachvariation
* 20. Jørgen U. Sand og Søren Kolstrup, 'Il fait rien? Je crois pas que je le dirais.'
* 21. Tove Skutnabb-Kangas, (1) Guest worker or immigrant - different ways of reproducing an underclass. (2) Violence as method and outcome in the non-education of minority children

1981

22. Karen Sonne Jakobsen, (1) Gruppeorganiseret og selvstyret fremmedsprogstilegnelse. Et undervisningseksperiment på RUC, (2) Skolesprogene. Om fremmedsprogenes status og funktion i gymnasiet
* 23. Ulf Teleman, Talet och skriften
* 24. Arne Thing Mortensen, Jørgen U. Sand og Ulf Teleman, Om at læse fremmedsprogede tekster på 1. del af universitetsstudierne. 15 beskrevne og kommenterede forsøg
* 25. Niels Haastrup, Ferie i udlandet & Færdighed i fremmedsprog. Rapportering om bearbejdelse af to statistiske undersøgelser
* 26. Karen Risager og Ulf Teleman (red.), Kønsspecifik sprogbrug - hvad er det?

1983

* 27. Niels Haastrup, Tre debatoplæg om sprogpolitik og sprogundervisning i Danmark
* 28. Robert Phillipson and Tove Skutnabb-Kangas, Cultilingualism - Papers in cultural and communicative (in)competence
29. Knud Anker Jensen, Kontrastiv hverdag. Et alternativt "Landeskunde"-seminar
Niels Haastrup, Fremmedsprog i det sprogsociologiske billede i Danmark - nogle pointer fra turistsektoren

1984

30. Jochen Rehbein, Reparative Handlungsmuster und ihre Verwendung im Fremdsprachenunterricht
31. Hartmut Haberland og Jacob L. Mey, Godt Peer Gynt er halve verket
Hartmut Haberland, A Field Manual for Readers of "The Problem of Meaning in Primitive Languages" by Bronislaw Malinowski
32. Annette Bennicke, "Dieu a créé la femelle, l'homme a fait la femme." En rekognoscering i dansk og udenlandsk kønssprogsforskning
33. Lars Heltoft og Uwe Geist, Relevans og intention. To analyser af en massemedietekst om økonomisk politik
34. Niels Haastrup, Uddrag af Christen Jensen Fauerbyes papirer samt bilag. Handout fra Själö-symposiet, September 1984

1985

* 35. Tove Skutnabb-Kangas and Robert Phillipson, Educational Strategies in Multicultural Contexts
36. Senta Trömel-Plötz, Women's conversational culture: Rupturing patriarchal discourse
37. Rainer Paris, Zur symbolischen Konstruktion politischer Feindbilder
38. Karen Sonne Jakobsen (red.), Projektarbejde i fremmedsprogene. Rapport fra seminar på Roskilde Universitetscenter, 30.11.-1.1. 1985

1986

39. Lars Heltoft, Verb Second-analysen - et svar fra Diderichsen-traditionen